

Justus Pál: A szocializmus útja. Budapest Népszava kiadás 1945

Justus elvtárs könyvét komoly kísérletnek kell tekinteni a szociáldemokrata párt ideológiájának tisztázására. A könyv főtartalma a német fasizmus gazdasági és politikai elemzését tartalmazza, azzal a céllal, hogy e korszak tapasztalatainak rendszerezése és levonása segítségével tisztázza az osztályharc megváltozott körülményeinek befolyását a munkáosztály öntudati fejlődésére és ennek következtében a munkáspártok politikai cselekvésének taktikájára és perspektívájára. Látjuk: a könyv témája a lehető legfontosabb és legaktuálisabb. Ezért behatóan kellene foglalkozni vele, még akkor is, ha nem vetne fel annyi érdekes, megfontolást, kritikai ellentmondást kiváltó gondolatmenetetst, mint Justus elvtárs a könyve.

Kísérletnek neveztük e munkát. Azt hisszük, ezt a szerző intenciói értelmében tettük. Előszavában ezt írja: "Nem népszerűsíteni akartam, hanem termékeny kritikai munkára ösztönözni... Talán tovább kellett volna érlelni és csiszolni az egészet, de türelmetlen vagyok." (8.) Amellett az idézett sorok 1942 májusában íródtak, amikor szerzőnk e könyvet régebbi tanulmányaiból összeállította. Utószavában visszatér erre a kérdésre és azt írja: "Pedig természetesen tudom, hogy már megírásának időpontjában tömérdek változtatni, javítani, tökéletesíteni és pótolni való volt benne, azóta pedig sok olyasmi történt, ami egyes részeit megcáfolja, más részeit kétséssé teszi, bizonyos tételeit új megvilágításba helyezi. Mégis, úgy érzem, helyesebb, ha a könyv hibáival és hiányosságaival együtt, abban a formában jelenik meg, amelyben 1942 első reménytelennek tetsző hónapjaiban íródott." (169) Tehát, ezt hisszük, jogunk van mint kísérletet olvasni és bírálni ezt az igen érdekes munkát.

Persze a kísérlet nem kis jelentőségű. Nemcsak Justus könyvének fent vázolt fontos és aktuális tartalma miatt, hanem azért is, mert a munkáspártok egységes működéséhez szervesen hozzátartozik az ideológiai tisztázódás is, a kölcsönös - elvtársias - bírálat, a vitás kérdések elfogulatlan, tudományos, marxista megbeszélése. Az utolsó

negyedszázad társadalmi viharaiból egyik munkáspárt sem kerülhetett ki változatlan eszmei fegyverzettel. A fasizmus korszaka mindegyik munkáspártot arra kényszerítette, hogy taktikájának és sztratégiájának alap-tételeit gondos vizsgálatnak, önbírálatnak vessen alá, hogy kiküszöbölje azokat az irányzatokat, amelyek előbb a fasizmus elleni eredményes küzdelemnek, most az új demokráciáért vívott harcnak hátráltatói, sőt akadályozói voltak. A kommunista pártokban ez az önbírálat a szektáns ideológia elleni küzdelemet jelentette, mely Dimitrov elvtárs 1935-ös nagy beszédeivel indult meg és amelyet a magyar kommunista párt azóta állandóan folytatott, úgy a nyilvánosság előtt, mint a párton belül. A szociáldemokrata párt számára a feladat a reformista ideológiával és taktikával való leszámolás volt. Justus elvtárs könyve egyike az első nyilvános kísérleteknek e feladat megoldására. Mivel pedig abban a kérdésben rendkívül lényeges a két párt munkáspárt ideológiájának közeledése egymáshoz, a kölcsönös ideológiai megértés növekedése, a még vitás ideológiai kérdések tiszta és világos megfogalmazása, avégből, hogy körülöttünk termékeny elvtársi, a munkásegységet erősítő viták indulhassanak meg, szükségesnek tartjuk e könyv legfontosabb problémáival a lehetőséghez képest behatóan foglalkozni, és elvtársi őszinteséggel kimondani mindazt, amiben nem értünk egyet, amivel szemben elméleti aggodályaink és kétségeink vannak.

Ilyen nézeteltérés az elmúlt és a jelen egyik legfontosabb kérdésénél, a nemzeti kérdésnél, merül fel a legvilágosabban. Justus elvtárs a nemzeti öntudatot kizárólag az ugynevezett középosztály öntudatának fogja fel. "Ez az osztály a nemzeti sajátságok hordozója - mert a többi osztályok élet- és tudatformái nagyrészt uniformizálódtak; akár az arisztokrácia és a nagyburzsoázia, akár a munkásozrtály nagyjából egyformán él és gondolkodik minden kapitalizálódott országban; nemzeti különbségeket csak a "középosztálynál és a sok tekintetben hasonló szerepet betöltő kisbirtokos parasztságnál állapíthatunk

Ez a felfogás ellentmond az ujkori történet legfontosabb tényeinek. Ha, egyszerűség kedvéért, a munkásosztálytál maradunk és csak a legfejlettebb európai kapitalista országokat vesszük szemügyre, akkor is látnunk kell az angol, a francia és a német munkásmozgalmak mélyreható különbségeit, amelyeket lehetetlen másból magyarázni, mint abból, hogy az egyes országok nemzeti fejlődésének ^{különbségei} sajátossága, a nemzeti sors kibontakozásának specifikus fordulatai mélyen rányomták bélyegüket minden országban a munkásosztályok és ennél fogva a munkásmozgalmak, a munkáspártok fejlődési sajátosságaira. Marxista számára ebben a tényben nincsen semmi meglepő. Már pusztán az a tény, hogy a kapitalizmus az egyes országokban mikor, hogyan, milyen tempóban fejlődött ki, hogyan számolta fel / vagy nem számolta fel / a hűbéri kor maradványait, mikor és milyen eredménnyel tört ki a polgári demokratikus forradalom, milyen viszonyba hozta az a munkásosztályt a burzsoáziával, a kispolgársággal és a parasztsággal, mikor és hogyan történt meg az agrárátalakulás stb. stb. mélyen kellett hogy visszahasson a munkásság egész ökonómiai léte, politikai cselekvéseinek lehetőségeire és kereteire. ~~Annál is inkább~~ Ezek a különbségek, szerintünk az imperialista korszakban sem "unifermizálódtak", sőt, azt hisszük, még jobban elmélyedtek. Mert hiszen valamely ország illetően ~~fxk~~ fejlettségi foka határozta meg helyzetét az imperialista korszakban és szabta meg ezáltal a munkásosztály ^{ét} helyzetét is, úgy a saját burzsoáziájához, mint az imperializmus nemzetközi kérdéseire. Ugyanez áll, megfelelő változásokkal a nemzeti burzsoáziák fejlődésére is. Természetes, hogy az imperialista korszak minden burzsoáziában hasonló vonásokat is fejleszt ki. De merev mechanisztikus, ökonomisztikus felfogás volna csak ezeket látni és eltekinteni attól, hogy az angol, francia és német kapitalizmus gazdasági politikai és társadalmi fejlődése mély nyomokat hagyott a megfelelő burzsoáziák objektív gazdasági helyzetében és ideológiájában.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Az ilyen felfogás nem veszi figyelembe, hogy a modern nemzeti államok kialakulása elsősorban gazdasági kérdés és a politika és az ideológia itt is csak felépítménye a gazdasági fejlődésnek. Gon-

doljunk a legpregnansabb esetre, a német nemzeti állam kialakulására. Itt a XIX. század közepén a porosz vámszövetség gazdaságilag már megteremtette Hohenzollern-Németország gazdasági egységét és a Bismarcki háborúk csak politikai konzekvenciáit vonták le egy már végbement és befejezett gazdasági fejlődésnek. Magától értetődik, hogy az elvontan felfogott gazdasági meg^aalpozás nem adja még^{meg} a nemzeti jelleg konkrét marxista jellemzésének összes ismérveit. Minden esetben gondosan meg kell vizsgálni, hogy a társadalmi és politikai fejlődés hogyan hajtja végre a gazdasági szükségszerűség parancsait. Ha a fenti német példánál maradunk, akkor világosan látjuk, hogy mit jelentett a német nemzeti jellegzetesség kialakulására az, hogy a 48-as forradalom vereség^{ét}gel végződött és ezért központi kérdés^{ek}, az egységes nemzeti állam kialakítását nem tudta végrehajtani s hogy ennek megteremtése a reakciós Poroszország kezébe jutott. Justus elvtárs szintén megemlíti /127/ a lassale¹-i államelmélet befolyását a német munkásmozgalomban. Aki a német munkásmozgalom történetét csak egy kicsit tanulmányozta, az az előtt világos, hogy ez az elmélet mélyreható, hosszantartó befolyása a német munkásmozgalomra a legszorosabb összefüggésben van a német egység kifejlődésének 1848 és 64 közötti reakciós fordulatával.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

A nemzeti jelleg helyes marxista felismerése nem mellékes kérdése a munkáspártok elméleti és politikai tájékozódásának. Mert a ha nem vagyunk képesek az egyes nemzeti jellegeket a történelmi materializmus segítségével valóságos gazdasági és társadalmi okokra visszavezetni, ha ezt a kérdést - mint tisztán ideológiai, mint tisztán a "középosztály"t illető - bagatellizáljuk, akkor nyitva hagyjuk az ajtót a legvadabb reakciós polgári ideológiáknak, védtelenné válunk ezekkel az ideológiákkal, köztük a fajelmélettel, szemben. Mert a széles tömegekre hatályos befolyás szempontjából távolról sem elegendő a reakciós ideológiák tudománytalanságát bebizonyítani; érvelésünk csak akkor lesz meggyőző, ha^a nemzeti lét összes jelenségeinek, a gazdasági alaptól a legmagasabbrendű ideológiai megnyilvánulási formáig, pe-

zitiv magyarázatát ^{is} tudjuk adni.

Világos, hogy egy ilyen fontos kérdés a nagy marxisták gondolatvilágában igen nagy szerepet játszott, bár az ő alapvető irányzatuk a reformizmus korszakában nagy mértékben elhalványult, sőt időnként teljesen feledésbe merült. A szélső reformizmus nagy engedelményeket tett a nemzet polgári felfogásának, viszont a vele szemben kifejlődő baloldali ellenzéki mozgalmak - Lenint és a bolsevikokat ^x kivéve - ahelyett hogy a marxi tanításához ragaszkodva harcolt volna a munkásmozgalom eszmévilágának illetően elpolgárosítása ellen, elvont internacionalizmus^t és kozmopolitizmust állított szembe a polgári nacionalizmussal, és helyneként egészen nihilisztikusan állt viszonylott a nemzeti kérdéshez. /Roza Luxemburg/. Az a benyomásunk, hogy Justus elvtárs még nem szabadult fel teljesen a reformizmus elleni eszmei harc eme helytelen hagyományaitól.

~~E~~ helyen nincs terünk Marx, Engels, Lenin és Sztálin nézeteit e kérdésről még csak vázlatosan is ismertetni. Ezt az ismeretetést annál könnyebben mellőzhetjük, mert az olvasó bő anyagot kapott Fogarasi elvtárs cikkében /Társadalmi Szemle 1.szám./ Itt csak két kérdésre szeretnék röviden rámutatni. Az egyik általános^{an} elméleti. A "Kommunista kiáltvány" arról beszél, hogy a szocialista forradalom kezdeteiben nemzeti formák között játszódik le. A dialektikus módszer feledésbe merülése a reformizmus uralkodásának korszakában most már azt eredményezte, hogy formát és tartalmat mereven és mechanikusan elválasztották egymástól, sőt egyenesen szembehelyezték egymással. Ez pedig a dialektika leglényegesebb, alapvető módszerével ellenkezik. Hegel

+ / Hegel: Encyclopaedia § 133

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

helyesen mondja, "hogy a forma semmi más mint annak átcsapása a tartalomba és a tartalom semmi más mint annak átcsapása a formába. Ez az átcsapás egyike a legfontosabb meghatározásoknak". Ez így talán kissé elvontan hangzik, de aki figyelemmel kísérte Lenin és Sztálin nemzeti-ségi politikáját a szocialista forradalomban, az előtt világos, hogy

éppen ez az átcsapás igen lényeges részét teszi ki a szocialista forradalom győzelmes előnyomulásának és megszilárdulásának. És aki ezeket a tényeket elfogulatlanul figyeli, annak látnia kell, hogy a nemzeti jelleg megőrzése, sőt kibontakozása, megerősödése milyen fontos szerepet játszik a szocializmus kifejlődésében.

Természetesen itt már nem a polgári értelemben vett nemzeti jellegről van szó. A burzsoázia egy időben gazdasági és ezért kulturális herdozója volt a nemzeti egységek kifejlődésének és ezért a nemzeti jellegek kialakulásának. Ezt a progresszív szerepét azonban már az imperialista korszak előtt és különösen az imperialista korszakban elvesztette. A polgári nacionalizmus hódítóvá és elnyomóvá vált és ennek következtében belül is elnyomni és meghamisítani kényszerült mindazt, ami a saját nemzeti fejlődésében egykor haladó, a jövőbe mutató volt. Ha a munkásság, mint a "Kommünista kváltvány" mondja, nemzeti esztállýá, a nemzetet vezető esztállýá szerveződik, akkor az azt jelenti, hogy összefogja mindezeket a progresszív irányzatokat a nemzeti kulturában, ezeket magasabb színvonalra emeli, megfosztván őket minden agresszív, hódító, más nemzeteket elnyomó jellegűktől. Elsősorban Lenin és Sztálin érdeme, hogy a marxizmusnak ezt az irányzatát nemcsak elméletileg továbbfejlesztették, hanem a gyakorlatban is alkalmazták, megmutatván, hogyan lehet a szocialista Szovjetunió száz nemzetnek egymással megbékélt, felszabadult nemzetnek egységes és mégis a nemzeti jellegét tiszteletben tartó, sőt magasabbra fejlesztő egysége. Megmutatták, hogy a szocialista gazdaság tervszerű egysége egyáltalában nem mond ellent az egyes abban élő nemzetek népek nemzeti felszabadulásának, nemzeti létük, nemzeti kulturájuk eddig még el nem ért felvirágzásának. Itt tehát gyakorlati példán látható, hogy mit jelent a /szocialista/ a tartalom átcsapása a /nemzeti/ formába és viszont.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

A másik kérdés, amelyre itt röviden rá kell mutatnunk a Nemzeti kérdés különleges jelentősége az első imperialista világháborút

követő korszakban, amelyben még ebből a szempontból mélyen benne vagyunk. Roza Luxemburggal szemben, aki azt hirdette, hogy a fejlett imperializmus korszakában nemzeti háberu lehetetlen, vagyis a nemzeti kérdés a szocializmus mellett ~~xxxx~~ teljesen a háttérbe szorul, Lenin 1916-ban kifejti, hogy az imperialista háberu és politika átcsapása nemzeti háberuba és politikába ebben a korszakban is lehetséges. Lenin +/

+/ Lenin Összes művei, orosz kiadás XIX. 182.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

ezt írja: "De nem tekinthetjük az ilyen átcsapást lehetetlennek; ha Európa proletariátusa 20 éven keresztül gyengének bizonyulna; ha a mostani háberu egy Napoleon-féle győzelemmel és egy csomó életképes nemzeti állam leigázásával végződne; ha az Európán-kivüli imperializmus /elsősorban a japán és az ^eamerikai/ még 20 évig tartaná magát, anélkül hogy átmenne a szocializmusba, például egy japán-amerikai háberu következtében, akkor lehetséges volna Európában nagy nemzeti háberu. Ez Európa viasszafejlődését jelentené egynéhány évtizedre. Ez nem valószínű. De nem lehetetlen, mert azt gondolni, hogy a világtörténelem simán, kicirkalmazottan halad előre, anélkül, hogy néha óriási ugrásokat tenne hátrafelé, nem dialektikus, nem tudományos, elméletileg helytelen feltevés." Láthatjuk, hogy Lenin már az orosz forradalom kitörése előtt a későbbi fejlődés elméleti lehetőségét előrelátta, bár az akkori helyzetnek megfelelően a történelem utjának ezt az irányát tartotta a kevésbé valószínűnek. Most hogy ez a lehetőség valóra vált, a munkáspártok kötelessége az új helyzet összes elméleti és gyakorlati konzekvenciáit levonni. Justus elvtárs, aki a fasizmus ~~ökonom~~ gazdasági alapjainak és fejlődéséről, a munkásosztály helyzetéről a fasizmusban stb. érdekes anyagot ad és figyelemre méltó megjegyzéseket tesz, nem veszi ^{fi} ~~fi~~ ^{ki} ~~ki~~ ^{be} ~~be~~ ezt ~~xxxx~~ az alapvető kérdést. Ezért bírálja helytelenül a munkáspártok nem eléggé hatályos ellentállását a fasizmussal szemben. Ha azt mondja, hogy "a kommunisták pedig sokszor a nemzeti szocialistákkal keltek versenyre nacionalista jelszavakban" /73/, akkor, szerintünk, ~~rajna~~ fejetetejére állítja a tényeket. Mert igaz ugyan, hogy a német kommu- 7

nista párt 1929-ben megkísérelt nemzeti felszabadulási programot felállítani, de ezt egyrészt túlkésőn tette meg, másrészt annak végrehajtásával távolról sem volt eléggé meggyőződött és határozott, még saját párttagságának tekintélyes részét sem volt képes a program komoly végrehajtása irányában szellemileg és politikailag mozgósítani.

Ha Lenin fent idézett mondatában hátrafelé tett ugrásról beszél, úgy ez a szocializmus megvalósításának kérdésére vonatkozik. Itt objektív történelmi tényről van szó, amely elől a munkáspártoknak nem szabad szemet hunyni, ha nem akarják, hogy a szocializmus hirdetésé^e/vél/maximum ne (váljék) üres jelszóvá, pusztá ideológiává, amit Justus elvtárs igen helyesen a Kautsky féle centrizmusnak szemére vet. /126./ De a világtörténeti helyzet ilyen alapvető tendenciájának felismerése arra készteti őt, hogy ugyanabba a hibába essék bele, amit Kautskynál és hivenél helyesen és éleselméjűen bírál.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

2.

Justus elvtárs könyvének (itt vázolt) alapvető hiányossága összefügg az osztályharcról kifejtett véleményének egy másik sajátosságával, amelylyel szintén nem érthetünk egyet. Ha ezt a felfogást röviden - a rövidítés kedvéért persze - egy árnyalattal túlélesen - akarjuk kifejezni, azt mondhatnánk, hogy Justus elvtárs csak a burzsoázia és proletariátus harcat, nevezetesen a proletariátus küzdelmét a szocializmusért ismeri el osztályharcnak. Ez a felfogás világosan áll előttünk ott, ahol a fasizmus elleni egységfrontot elemzi: "A szocializmus-kapitalizmus ellentét helyére a demokrácia vagy fasizmus alternatívája lép, ezzel párhuzamosan nem munkások és tőkés társadalmi ellentéte, hanem fasiszták és antifasiszták politikai küzdelme kerül előtérbe... Vihágos, hogy a tömegek nem a saját osztályérdekeikért, hanem egymással szemben álló tőkés csoportok érdekeiért harcolnak - akár csak az imperialista háberuban". /52/3/. És hogy itt félreértés ne lehessen, a következőben így fejt ki gondolatát: "az öntudatos munkáosztály nem a fasizmussal, hanem a kapitalizmussal áll szemben. Nem egy fajtájával a tőkés terme-

lésnek, hanem minden tőkés termeléssel... Feladatuk győzelemre vinni nem a demokráciát a fasizmus ellen, hanem a szocializmust a kapitalizmus ellen." (53.)

Justus elvtárs ezt a gondolatát következetesen végig viszi. Egyrészt a fasizmust a monopolkapitalizmus legmegfelelőbb politikai-uralkodó formájának tekinti /178/, ami azt jelenti, - bár ezt a következtetést Justus elvtárs nem vonja le kifejezetten - hogy, ha a szocializmus győzelme nem következik be, úgy elkerülhetetlen a fasizmus újabb és újabb reprodukálása, ami a történelemfelfogás fatalizmusát jelenti (végső fokon). Másrészt ez a meghatározás elhárítja azokat a különbségeket, amelyek a fasiszta és a demokratikus polgári uralkodó formák között fennállnak és ennél fogva azzal a veszélyes konzekvenciával jár, hogy lezsereli a munkásság harci lendületét a fasizmus ellen, ezt a harci lendületet kizárólag a szocializmusért való közvetlen küzdelemre spórolván fel. Így a fasiszta totalitárius állam működésének találó jellemzését ilyen szavakban foglalja össze: "Mindezt nem azért említjük fel, hogy felháborodjunk a "középkori barbárságon", a "fasiszta rabszolgaságon": önmagában sem jobbnak, sem rosszabbnak nem tartjuk mint a századvégi liberalizmus ugynevezett szabadságát." /143/.

Ennek az elméleti beállításhoz végéig végiggondolt következménye az volna, hogy a munkáosztálynak nem "osztályérdeke" a fasizmus ellen harcolni, hogy más osztályokkal szövetségben a fasizmus megbuktatására vagy végleges felszámolására letérjen az osztályharc útjáról, hogy a munkáosztály igazi feladata az volna: hátrá várni arra a történelmi pillanatra, amely megadja neki a lehetőséget, hogy közvetlenül a szocializmus megvalósításáért küzdjön.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Ha ez az ideológia, amelyet, dicséretére legyen mondva Justus elvtárs nem visz következetesen végig, uralkodó lenne a munkáosztály gondolkodásában, akkor a ez a pillanat, a szocializmusért való közvetlen harc pillanata sohasem következne be. Lenin már az első világháború idején élesen polemizált azokkal a szocialistákkal, akik azt képzelték, hogy a háború alatt vagy a háború után két élesen

szembenálló tábor fog kialakulni, s az egyik azt kiáltja, hogy éljen a kapitalizmus, a másik, hogy éljen a szocializmus. Az igazi, a konkrét osztályharc formái a marxizmus tanítása szerint sokkal, de sokkal bonyolultabbak. Justus elvtárs fenn idézett kijelentéseiben, szerintünk, ugyanazt a módszertani hibát követi el, amelyet a nemzeti kérdésről táplált felfogásában bíráltunk: t.i. a történelmi folyamatban kizárólag és elvontan egyedül a közös vonást ismeri el valóságosnak és teljesen elhanyagolja a különböző történelmi szakaszok lényegbe vágó különlegességeit. Így ebben az esetben igaza van abban, hogy úgy a liberális mint a fasiszta kapitalizmus: kapitalizmus; tehát a munkásosztály gazdasági kiszákmányolását illetőleg ~~ellentő vonás~~ ^{azon halad} ~~egy~~ ^{együtt} ~~van~~. De ez a megállapítás csak egyik része, csak egyik mozzanata az egész igazságnak, s ha a féligazságot egész igazságnak akarjuk feltüntetni, egész hamisság válik belőle. Mert hiszen Justus elvtárs maga is szépen és meggyőzően fejti ki, hogyan sikerült a fasiszta társadalmi és politikai eszközei segítségével a munkás^{osztály} ~~osztály~~ eddig hallatlan mérvű gazdasági kiszákmányolását elérnie. Tehát a fél-igazság még a "tiszt" ökonomia területén sem igazság.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

De ennél lényegbe vágóbb kérdés a gazdasági harc szüntelen átcsapása politikai harccá, ami, mint az osztályharc legmagasabb, legfejlettebb formája, alapvető kérdése a marxizmus osztályharc-elméletének. Justus elvtárs álláspontja itt is hamisságba átcsapó fél-igazság. A fél-igazság abban áll, hogy a kapitalizmus idején minden osztályharcnak tengelye burzsoázia és proletariátus ellentéte. Ez az ellentét azonban különböző korzásokban különböző módon nyilvánul meg és a munkásosztály sztratégiájának és éppen az az alapvető problémája, hogy az adott történelmi helyzetben megtalálja az osztályharcnak azt a konkrét utvonását, amelyben a munkásosztály gyakorlatilag ^{az} leghatályosabban harcolhat a burzsoázia ellen. A burzsoázia magára hagyatva tulságosan gyenge ahhoz, hogy ellent tudna állni az egységes proletariátus rohamának. Minél jobban kifejlődik a monopolkapitalizmus, annál inkább életérdeke a burzsoáziának, hogy a közte és a proletariátus között álló

rétegeket maga köré csoportosítja és a proletariátust izolálja. Az ilyen csoportosulás mindig a történelmi korszak vagy a napi helyzet valamely aktuális jelszava nevében történik és a közbenső rétegek tekintélyes része jóhiszeműen meg van arról győződve, hogy saját érdekeit védik, amikor ~~mind~~ elővédharcekat folytat a burzsoázia érdekében, amikor fedezi a burzsoáziát a proletariátus osztályharca ellenében. Ha erre a helyzetre a munkáosztály Justus elvtársa fent kifejtett elmélete értelmében reagálva, objektíve elősegítené a burzsoázia taktikájának érvényesülését. Az a helyzet, amelyre Justus elvtársa gondol, hogy t.i. burzsoázia és proletariátus közvetlenül áll egymással szemben mint a kapitalizmus illetve szocializmus körül folyó harc képviselői, csak ritka fordulási helyzetekben, hosszú osztályharck után, amikor a munkáosztálynak ^{mind} sikerült a középrétegek tekintélyes részét a burzsoáziáról leválasztani, maga mellé állítani vagy legalább semlegesíteni, jöhet létre. Tehát egy fordulási korszak legvégén és nem az elején. És hogy ez a vég bekövetkezzék, ahhoz éppen az szükséges, amit Justus elvtársa tagadni látszik, hogy az ~~így~~ ilyen nem közvetlenül a szocializmus megvalósításáért vívott harcok szerves részei az osztályharcnak, elengedhetetlen és megkerülhetetlen előfeltételei a szocializmus igazi megvalósításának. Ma például az igazi elszánt és kemény reakció, a magyar nagykapitalizmus elbuvik a kisgazdapárt jobb szárnya mögé. Objektíve serkese tehetne az Ullmanneknek és Fellnereknek nagyobb szívességet, mint ma proklamálni a szocializmusért való közvetlen harcot, mert abban mögöttük állna az ország többsége és a magára hagyott proletariátus mulhatatlanul vereséget szenvedne. Pedig azoknak a társadalmi rétegeknek, amelyek ma - legtöbbször öntudatlanul - aktíve vagy passzíve fedezik az Ullmannak és Fellnerek gazdasági és hatalmi pozícióját, igazi érdekeik gazdasági, politikai és kulturális téren egyáltalában nem esnek össze a monopolizáció érdekeivel. Ezeknek a komplexumoknak helyes felismerése, a felismerés segítségével hosszabb-rövidebb időre szóló szövetségek megteremtése, más rétegek semlegesítése, egyezéssel a monopolizáció társadalmi elszigetelése: ez teszi ki a munkás-

osztály konkrét sztratégiáját, ez teszi konkréttá és nem elvonttá, valóságossá és nem ideológiává a szocializmus jelszavát. Ha itt a konkrét és az elvont ellentétéről beszélünk, nem szabad, hogy az időpont megtévesszen bennünket. A holnapra bemondott szocializmus elvont és utópikus, ha nem kapcsolódik be szervesen a munkásosztály adott esetben egyedül lehetséges stratégiájába; az időben nagy távolságra kitolt "végcél" konkrét lehet, ha szervesen nő ki ebből a valósággal egybeforrt stratégia**ból**.

Ilyen nézőpontok határozzák meg a munkásosztály állásfoglalását a demokráciához. A polgári demokrácia lényeges belső ellentmondásaihoz tartozik, hogy - változatlan intézmények/^sformában is - mutathat előre vagy hátra. A demokráciában folyó valóságos osztályharco-
kat és bennük a munkásosztály szerepét éppen ez az előre vagy hátra való mozgás határozza meg. Engels egy Bebelhez írott levelében már a 80-as években rámutatott arra, hogy bizonyos forradalmi körülmények között éppen a demokrácia lehet az a jelszó, amellyel a burzsoa reakció a forradalommal szemben fedezi magát. Ez a helyzet állt be a weimari köztársasága megalakulása idején, s a munkásosztály bal szárnya is, félre-
ismerve a sztratégiai helyzetet, sikertelen frontális támadása, annak szükségszerű meghiúsulása révén lehetőséget adott a burzsoáziának megint gott uralmát újból megszilárdítani. Ilyen természetűek az új demokrácia problémái is. És mert itt nagyon bonyolodott kérdésekről ~~xxxxx~~ van szó, a munkáspártok számára életkérdés a sztratégia alapvető ~~kérdései~~ problémáit tisztázni. Ehhez azonban túl kell haladni az olyan elvont meggon-
dolásokat, amelyek Justus elvtárs könyvének elvi alapjait teszik.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

3.

Ezek a megfontolások elvezetnek a módszer kérdéséhez. Justus elvtárs nagy érdeme, hogy sehol sem éri be a történelmi tények, bármekkora ^{puszta} tudás által alátámasztott megállapításával, hanem mindenütt komoly elméleti megalapozásra törekszik, a munkásmozgalom minden egyes gyakorlati kérdését szerves összefüggésbe igyekszik hozni a marxizmus fundamentális elméleti és módszertani problémáival. Ennek a beállításnak összes

Ilyen nézőpontok határozzák meg a munkáosztály állásfoglalását a demokráciához. A polgári demokrácia lényeges belső ellentmondásaihoz tartozik, hogy - változatlan intézményes formában is - mutathat előre vagy hátra. A demokráciában folyó valóságos osztályharcokat és bennük a munkáosztály szerepét éppen ez az előre vagy hátra való mozgás határozza meg. A formális demokrácia - minden "alkotmányos" változás nélkül - állhat úgy a társadalmi haladás, mint a reakció irányába vivő fejlődés szolgálatában. Hogy adott esetekben az út merre vezet, x abban a legtöbbször döntő tényező a munkásság osztályharcos fellépése vagy annak hiánya. Ez határozza meg, mennyiben képes a dolgozó nép a demokrácia intézményeit tényleg a nagy többség jogos anyagi és szellemi igényeinek kielégítésére fordítani, s ezzel megakadályozni a demokratikus formák kihasználását egy törpe, kizsákmányoló kisebbség szűkebb, és önző érdekkielégítése részére. A demokrácia értéke a munkáosztály számára csakis az osztályharcon keresztül valósítható meg, akár kiharcolt vívmányok megvédéséről, akár a demokrácia továbbfejlesztéséről van szó.

MTA FIL. INT. Az új demokrácia problémái egyenesen ebből az ellentmondás-
Lukács Arch. komplexumból nőnek ki. Az új demokrácia, a népi demokrácia ezért nem egyszer áttöri a réginek merev formalizmusát, kiküszöböli a fasizmus, a megátalkodott reakció képviselőit a közéletből, lerombolja a választ-falakat állami intézmények és a néptömegek társadalmi tömegszervezeti között, vezetően és irányítóan nyúl bele a tőkés termelés anarchikus menetébe /államosítás, üzemi ellenőrzés stb./, szabályozás alá vonja a nép számára leglényegesebb áru- és hitelforgalmat /szövetkezetek, különösen parasztszövetkezetek/, kiegyenlíteni törekszik a kultúra minden területén azt a tényleges egyenlőtlenséget, amelyet a polgári demokrácia formális egyenlőségi elve a kizsákmányoló rétegek érdekében xxx megrogzit, stb.stb. Világos, hogy ezeken az utakon egy lépést sem lehet tenni a munkáosztály erejének latbavetése, osztályharc nélkül. Éppoly világos azonban, hogy ennek az osztályharcnak lényeges tárgya nem a munkásság elsősorban a munkásság céhszerű érdekei, hanem az egész dol-

értelmiség
 gozó nép - munkásság, parasztság és ~~ariziziz~~ - felszabadulásának,
 felemelkedésének, anyagi és szellemi jólétének nagy, közös, nemzeti
 kérdései. De nem kevésbé világos az sem, hogy minden itt elért ered-
 mény, a népi demokrácia kiépítése és megszilárdítása elválaszthatat-
 lanul össze van kapcsolva a munkásság elemi életérdekeivel, bár ez a
 kapcsolat nem mindig közvetlen, bár alkalomadtán még időleges áldo-
 zatokkal is jár. Ahogy a nemzeti kérdésben a marxizmus alapvető tétele
 az, hogy más népet elnyomó nemzet nem lehet igazán szabad, úgy a belső
 társadalmi harcokban is az az alapelve a munkásosztály felemelkedésének
 és felszabadulásának, hogy az csak az egész társadalom demokratikus,
 népi átalakításának útján, minden iga széttörésének, minden népi gaz-
 dasági, politikaiz és kulturális erő szabad kibontakozásának segítségé-
 vel valósítható meg.

Az így létrejövő osztályharc a végső fokon -
 itt is mindig a burzsoázia és proletaritás osztályharca. De az új
 demokrácia feladatai és feltételei új formákat adnak ennek az osz-
 tályharcnak. Magasabb formákat, amelyekben egyrészt megnyilvánul a mun-
 kásság történelmi hivatása: az összes dolgozók, az egész nép felsza-
 badulási törekvéseinek vezetése, e felszabadulás érdekeinek legcéltuda-
 tosbab, leghatározottabb képviselője. Az osztályharc eme magasabb for-
 mái másrészt napfényre hozzák az új demokrácia ama központi kérdését,
 hogy az olyan polgári természetű - a tőkés termelés mint gazdasági ala-
 pot fenntartó - társadalmi rend, amelyben a monopolkapitalizmus urai ~~közé~~
 képviselik a reakció, az antidemokratizmus, a népellenesség vezető el-
 vét. Minden más reakciós réteg, úgy a hűbéri osztályok maradványai, mint
 a kormányzati apparátus haladásellenes bürokratái stb. mindinkább
 zsoldosaivá válnak e kicsiny, de óriási gazdasági hatalmat és befolyást
 bitorló csoportnak, az "50 családnak". Ez az új formájú, rendkívül be-
 nyújtott feladatokat és taktikát igénylő osztályharc nemcsak megteremtí,
 kiépíti és megszilárdítja az új demokráciát, nemcsak létrehozza a mun-
 kásosztály benső szövetségét az egész dolgozó néppel, hanem egyszer-
 mind gyakorlati nevelést ad a proletariátusnak abban, hogy történelmi

osztály konkrét stratégiáját, ez teszi konkréttá és nem elvonttá, valószínűsíti és nem ideológiává a szocializmus jelzavát. Ha itt a konkrét és az elvont ellentétéről beszélünk, nem szabad hogy az időpont megte-
vesszen bennünket. A holnapra bemondott szocializmus elvont és utopikus,
ha nem kapcsolódik be szervesen a munkásezrtály adott esetben egyedül
lehetséges stratégiájába; az időben nagy távolságra kitolt "végső"
konkrét lehet, ha szervesen nő ki ebből a valószággal egybeferret stratégia-
ból.

Ilyen nézőpontok határozzák meg a munkásezrtály állás-
foglalását a demokráciához. A polgári demokrácia lényeges belső ellent-
mondásaihoz tartozik, hogy - változatlan intézmények² formában is - mu-
tathat előre vagy hátra. A demokráciában folyó valószáges osztályharco-
kat és bennük a munkásezrtály szerepét éppen ez az előre vagy hátra való
mozgás határozza meg. Engels egy Bebelhez írott levelében már a 80-as
években rámutatott arra, hogy bizonyos forradalmi körülmények között
éppen a demokrácia lehet az a jelző, amellyel a burzsoa reakció a for-
radalumnak szemben fedezi magát. Ez a helyzet állt be a weimari köz-
társaság megalakulása idején, s a munkásezrtály bal szárnya³ félre-
ismeri a stratégiai helyzetet, sikertelen frontális támadása, annak
szükségszerű meghiúsulása révén lehetőséget adott a burzsoáziának megin-
gett uralmát újból megszilárdítani. Ilyen természetűek az új demokrácia
problémái is. És mert itt nagyon bonyolódott kérdésekről xxxxx van szó,
a munkáspártok számára életkérdés a stratégia alapvető kérdései problé-
máit tisztázni. Ehhez azonban túl kell haladni az olyan elvont meggon-
dolásokat, amelyek Justus elvtárs könyvének elvi alapjait teszik.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Ezek a meggondolások elvezetnek a módszer kérdéséhez. Justus elv-
társ nagy érdeme, hogy sehol sem éri be a történelmi tények, bármekkora
tudás által alátámasztott, megállapításával, hanem mindenütt komoly elmé-
leti megalapozásra törekszik, a munkásmozgalom minden egyes gyakorlati
kérdését szerves összefüggésbe igyekszik hozni a marxizmus fundamentá-
lis elméleti és módszertani problémáival. Ennek a beállításnak összes

Ilyen nézőpontok határozzák meg a munkássztrálya állásfoglalását a demokráciához. A polgári demokrácia lényeges belső ellentmondásaihoz tartozik, hogy - változatlan intézményes formában is - mutathat előre vagy hátra. A demokráciában folyó valóságos osztályharckokat és bennük a munkássztrálya szerepét éppen ez az előre vagy hátra való mozgás határozza meg. A formális demokrácia - minden "alkotmányos" változás nélkül - állhat úgy a társadalmi haladás, mint a reakció irányába vivő fejlődés szolgálatában. Hogy adott esetekben az ut merre vezet, az abban a legtöbbször döntő tényező a munkásság osztályharcos fellépése vagy annak hiánya. Ez határozza meg, mennyiben képes a dolgozó nép a demokrácia intézményeit tényleg a nagy többség jogos anyagi és szellemi igényeinek kielégítésére fordítani, s ezzel megakadályozni a demokrácia formák kihasználását egy törpe, kizsákmányoló kisebbség szűkebb, és önző érdekkielégítése részére. A demokrácia értéke a munkássztrálya számára csakis az osztályharcon keresztül valósítható meg, akár kiharcolt vívmányok megvédéséről, akár a demokrácia továbbfejlesztéséről van szó.

Az új demokrácia problémái egyenesen ebből az ellentmondáskomplexumból nőnek ki. Az új demokrácia, a nép demokrácia ezért nem egyszer áttöri a réginek merev formalizmusát, kiküszöböli a fasizmus, a megátalkodott reakció képviselőit a közéletből, lerombolja a választásokat állami intézmények és a néptömegek társadalmi tömegszervezeti között, vezetően és irányítóan nyúl bele a tőkés termelés anarchikus menetébe /államosítás, üzemi ellenőrzés stb./, szabályozás alá vonja a nép számára leglényegesebb áru- és hitelforgalmat /szövetkezetek, különösen parasztszövetkezetek/, kiegyenlíteni törekszik a kultúra minden területén azt a tényleges egyenlőtlenséget, amelyet a polgári demokrácia formális egyenlőségi elve a kizsákmányoló rétegek érdekében magán megőriz, stb.stb. Világos, hogy ezeken az utakon egy lépést sem lehet

tenni a munkássztrálya erejének letbavetése, osztályharc nélkül. Éppoly világos azonban, hogy ennek az osztályharcnak lényeges tárgya nem a munkásság elsősorban a munkásság célszerű érdekei, hanem az egész dol-

értelmiség
 gező nép - munkásság, parasztság és ártalmosság - felszabadulásának,
 felemelkedésének, anyagi és szellemi jólétének nagy, közös, nemzeti
 kérdései. De nem kevésbé világos az sem, hogy minden itt elért ered-
 mény, a népi demokrácia kiépítése és megszilárdítása elválaszthatat-
 lanul össze van kapcsolva a munkásság elemi életérdekeivel, bár ez a
 kapcsolat nem mindig közvetlen, bár alkalomadtán még időleges áldo-
 zatokkal is jár. Ahol a nemzeti kérdésben a marxizmus alapvető tétele
 az, hogy más népet elnyomó nemzet nem lehet igazán szabad, úgy a belső
 társadalmi harcokban is az az alapelve a munkássztyály felemelkedésének
 és felszabadulásának, hogy az csak az egész társadalom demokratikus,
 népi átalakításának útján, minden iga szétbontásának, minden népi gaz-
 dasági, politikai és kulturális erő szabad kibontakozásának segítségé-
 vel valósítható meg. Az így létrejövő osztályharc a végső fokon -
 itt is mindig a burzsoázia és proletaritás osztályharca. De az új én
 demokrácia feladatai és feltételei új formákat adnak ennek az oszt-
 ályharcnak. Magasabb formákat, amelyekben egyrészt megnyilvánul a mun-
 kásság történelmi hivatása: az összes dolgozók, az egész nép felsza-
 badulási törekvéseinek vezetése, a felszabadulás érdekeinek legcéltuda-
 tobb, leghatározottabb képviselője. Az osztályharc eme magasabb for-
 mái másrészt napfényre hozzák az új demokrácia ama központi kérdését,
 hogy az olyan polgári természetű - a tőkés termelés mint gazdasági ala-
 pot fenntartó - társadalmi rend, amelyben a monopolkapitalizmus urai kxxx
 képviselik a reakció, az antidemokratizmus, a népellenségesség vezető el-
 vét. Minden más reakciós réteg, úgy a hűbéri osztályok maradványai, mint
 a kormányzati apparátus haladásellenes bürokratái stb. mindinkább
 zsoldosaivá válnak e kicsiny, de óriási gazdasági hatalmat és befolyást
 bízott csoportnak, az "50 családnak". Ez az új formájú, rendkívül be-
 nyújtott feladatokat és taktikát igénylő osztályharc nemcsak megteremti,
 kiépíti és megszilárdítja az új demokráciát, nemcsak létrehozza a mun-
 kássztyály benső szövetségét az egész dolgozó néppel, hanem egyszerre-
 mind gyakorlati nevelést ad a proletariátusnak abban, hogy történelmi

hivatását teljesítse. Ebben a világtörténelmi értelemben, mint egy nagy történelmi korszak alapvető irányzata, az új demokrácia felépítése egyúttal szubjektív és objektív a szocializmus útja.

A reformista ideológia schassen értette meg igazán a polgári demokrácia dialektikáját. Regszkedett nemcsak annak formalisztikus szerkezetéhez és a forma mellett elhanyagolta a lényeget, a tartalmat, hanem ahhoz is, hogy a polgári demokráciában szükségképpen a burzsoázia a vezető osztály, a proletariátus csak segédcsoport, amelynek döntő vezető szerepe majd csak a szocializmusért vívandó küzdelemben fog érvényre jutni. Justus könyvében számos helyes kritikai megjegyzés foglaltatik a reformista ideológia ez oldalai ellen, valamint az új demokrácia egyes feladatait illetően is. ~~xxxxxxxxxxxx~~ De mivel elszigeteli az osztályharc fogalmát annak a demokráciáért vívott harcokban megnyilvánuló formától, mivel a szocializmusért való küzdelmet az utópikus jövő légüres terébe helyezi, itt sem képes eredményesen felszámolni a reformizmus ideológiai maradványaival.

3.

Ezek a megfontolások elvezetnek a módszer kérdéséhez. Justus nagy érdeme, hogy sehol sem éri be a történelmi tények pusztá megállapításával, hanem mindenütt komoly elméleti megalapozásra törekszik, a munkásmozgalom minden egyes gyakorlati kérdését szerves összefüggésbe igyekszik hozni a marxizmus fundamentális elméleti és módszertani problémáival. Ennek a beállításnak összes 6666-----

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

előnyei megnyilvánulnak a reformista ideológia bírálataiban. Szerzőnk helyes képet ad a reformista ideológia keletkezéséről és főtípusairól: ~~xxxxxxxxxxxx~~ "Az emelkedő életszínvonal, az emelkedő biztonság alapvető élménye a kontinentális munkásöntudatot is annál erősebben befolyásolta, minél jobban "polgárosodott" a munkásság, ami alatt nemcsak a jobb életet, polgári életformákat értjük..., hanem a polgári tudatformákat, a nyersen empirikus, történelmi távlatokban gondolkodó képtelen, vulgar-materialista gondolkodásmódot /ezért vált a "marxista centrum" által hangsúlyozott "szocialista végcél" oly könnyen és gyorsan ideológiává/ és a tisztán utilitarista értékrendszeré is." /126/. Ez a beállítás, különösen a perspektívátlan empirizmus hangsúlyozása igen helyes. Még helyesebb, hogy szerzőnk felismeri, hogy ilyen rendszer mellett a szocialista végcél hangsúlyozása üres frázissá, hatálynélküli ideológiává alacsonyodik, vagyis hogy a Kautsky-féle irányzat semmiképp sem jelenti a marxizmus igazi dialektikus módszerének győzelmét a Bernstein-féle revizionista empirizmus felett. Ez pedig a szellemi fegyverzetnek a ma feladatai számára megfelelő átalakítása szempontjából azt jelenti, hogy új utakat kell keresni a reformista módszer és taktika leküzdésére és új módszerrel való pótlására.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Justus elvtárasnak, szintén helyesen, az az álláspontja, hogy a fasizmus uralmával megsemmisítették azokat a gazdasági és politikai tényezőket, amelyek a reformista ideológiát létrehozták. Szerzőnk helyesen így foglalja össze gondolatmenetének eredményeit: "Az új munkástudat számára a hatalomért vívott harc nem független a napi küzdelemtől.... A "napi követelések" és a "forradalmi végcél" közötti ellentét, amely a munkásszozgalmak történetének egy hosszú szakaszában központi probléma volt, így válik értelmetlen absztrakcióvá." /146-7/. És végül: "A "forradalmi végcél" felé napi küzdelmek lépésfokain át vezet az út." /148./

Ez az igen helyes nekiindulás azonban sajnos csak nekifutás marad betetőzés, célhozérés nélkül. A sikertelenség tárgyi okaira előbbi megközelítésünkben rámutattunk: ha Justus elvtárs nem tudja a mai korszak központi kérdéseit, úgy a nemzeti kérdést, mint a demokrácia kér-

dését szerves kapcsolatba hozni egyrészt a szocialista véggél, másrészt a napi taktika problémáival, úgy bármilyen élesen válik el gondolatai és törekvései tartalmában a reformizmustól, mégis fennmaradnak gondolkodásában számos elemei a reformista módszer szerkezetének. Mert a reformista empirizmus pusztító hatása a munkásmozgalemban nemcsak elméleti elidegenedést jelentett a marxizmustól, hanem egyszerűen kipusztította a munkásmozgalemból a marxista sztratégia gondolatát. Ez pedig éppen a módszertani összekötőkapocs "véggél" és "napi követelés" között. Amikor Marx annakidején élesen elválasztotta az utópikus szocializmust a tudományostól, éppen arra helyezte a hangsúlyt, hogy az előbbi nem látja a gyakorlati, a történelmileg járható utat a társadalmakritikától a szocializmus megvalósításáig. A reformizmus a "véggélhez" való viszonyában egy bizonyos visszaesést jelentett a szocialista fejlődés il-^{ven} primitív fokai felé, persze a megváltozott viszonyoknak megfelelően nagyon megváltozott formák között. De a sztratégiai gondolkodás hiánya azt idézte elő, hogy benne, mint két egyaránt hibás pólus, ^{ki} fejlődött ki a fatalista belenyugvás egy ugynevezett gazdasági szükségszerűségbe és a másik oldalon a "véggél" üresen ideologikus, utópista hangsúlyozása. Nem lehet eléggé helyeselni Justus elvtárs harcát e két egyaránt helytelen végtel ellen. De éppen mert ebben teljesen egyetértünk vele, kellett élesen rámutatnunk arra, hogy miért nem sikerült tett kísérlete, miért végzett csak fél munkát a reformista ideológia tulhatalodásának kísérletével.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Nincs terünk arra, hogy itt a marxista módszertan mélyebbre menő problémáit elemezzük, amelyek ezzel a kérdéssel a legszorosabb összefüggésben állnak. Ezt annál kevésbé tehetjük, mert Justus elvtárs, aki, helyesen, ezt a könyvét gyakorlati célokkal írta, csak néhány egyes célzásokban jelzi valódi módszertani álláspontját. Így mi is csak néhány célzásra szeretkeznünk. Szerzőnk helyesen bírálja a reformisták szűk "ökonomista" felfogását és utal arra /40/, hogy Marxnak a gazdasági megalapozásról egészen más fogalmai voltak. Mivel azonban nála sincsenek tökéletesen, hiány nélkül kiépítve és végiggondolva azok az átme-

neti fogalmak és elemzések, amelyek a végső módszertani kérdéseket a napi problémákhoz dialektikusan hozzáfűzik, könyvében szintén megmarad a szűk értelemben vett "ökonomsztikus" elemzés és a tisztán ideológikus konstrukció kettőssége. Az előbbire mint példát már felhettük a fasiszta állam és a monopolkapitalista gazdaság fatalisztikus összefüggésének féligazságát és egész hamiságát. Az utóbbira jellemző példa ~~xxxxxx~~ az, hogy szerinte ^{a szocializmusban} ~~itt~~ "a gazdasági alap" elsődleges szerepe megszűnik és helyette a politikai hatalom válik meghatározóvá". /163/. Ez az üres konstrukció a történelmi materializmus érvényének megszűnését jelentené a szocializmus korszakában. /Hogy Justus elvtárs itt az én 1919-ben tartott előadásomra hivatkozik, nem teszi semmivel sem jobbá helyzetét. Hogy én ebben a kérdésben akkor hibáztam, nem menti azt, hogy ő ma ^{léved} ~~hibázik~~. Ez a tévedés összefüggésben van azzal, hogy Justus elvtárs helyenként túlságosan nagy hűséggel ragaszkodik olyan szellemi áramlatokhoz, amelyek annak idején valószínűleg segítettek neki a reformizmus bírálatának megindításában, amelyek azonban megukban véve nem helytállóak és ma különösen elavultak, sőt veszélyesek. Ilyen például világosan ^{látható} ~~érzékeny~~ érzelmi ragaszkodása Szerelhez, amiből helyenként hamis és elavult, szindikalista állítások folynak. Így például az, hogy "a párt" eddigi szerepe megszűnik,, Ha azonban az osztály egészen válik képcssé az osztályháberura, akkor a párt vezetőszerepe megszűnik." /153-4/. Távol áll tőlünk Justus elvtárs szemére vetni, hogy 1942-ben számos kérdést történelmi megoldását nem látta előre. Ezek egy részéről elismerésre méltó nyílt önkritikával beszél könyve utószavában. Ez utóbbi kérdésben azonban beéri azzal, hogy, helyesen kiemeli a két nagy munkáspárt nemcsak al-
~~xxxxxxxxxxxxxxxx~~
~~xxxxxxxxxxxxxxxx~~ kalai, taktikai szövetségét /173/ és igen helytelenül az olvasóra bizza, hogy ezt a felfogást hogyan egyeztesse össze a fent idézett perspektívával.

MTA FIL. INT.

Lukács Arch.

Ezek a bíráló megjegyzések szűkségképpen, szinte akaratunkon kívül igen élesekké váltak. De azt hisszük, hogy Justus elvtárs kemény könyve megérdemelte, hogy keményan mondjuk el hibáit az aggályokat,

ellenvetéseket, amelyeket a könyv olvasása bennünk kiváltott. A bíróságot élessége egyenes arányban áll a tárgyalta kérdések életbevágó fontosságával. Justus elvtárs nagy érdeme, hogy ezeket a kérdéseket hely világosan felvetette és ezáltal megvitatásukat lehetővé tette. Meggyőződésünk, hogy a két munkáspárt politikai együttműködését csak elméleti és megszilárdítja az, hogy a legfontosabb elméleti kérdéseket mindkét elvtársi nyíltsággal megvitatjuk és ezáltal, az így elért eszmeközeledés segítségével, még szorosabbra fűzzük a munkásság szükséges harci egységét.

MTA FIL. INT.
Lukács Arch.

Lukács György

Könyveink átvizsgálása alkalmával az alábbiakat állapítottuk meg, hogy
számos
Terve
összege még a mai napig sem nyert kiegészítést, bár ezen szám-
jára egyenértékű maradt a felhívás tárgyában tárgyaltak.
1. Tekintettel arra, hogy ezen régi száma kiadására
tovább nem várhatunk, tiszteltetettel felkérjük, hogy az esetleges
összeget az átvizsgálott példakészlet alapján felhasználásával
(a számokhoz való felkötéssel) részünkre átadják az illeté-
keseknek. Ezenkor azonnal megkezdjük az átvizsgálást és a
levegők a tartalom kiegészítését végeztük a Honv. Minisztérium Éle-
vezetése felé fordult.
2. Amennyiben ezen összegek még kiadatlanok voltak egy
másik példakészletéről, tiszteltetettel kérjük, hogy a feladat teljes
és idejét valóban közzé adják az illetékeseknek.
Levegők mindegyikét az illetékesek részére és végül
kiváló tiszteltetettel